

Rudolf Brajčić

ZAŠTO JE MOGUĆE VIŠE POJEDINKI S ISTOM NARAVI?

Postoji više pojedinki (Individua) iste naravi. Uz Petra postoje i Ivan, i Pavao, i toliki drugi ljudi. Na taj smo prizor navikli pa nam, iskustveno, takvo postojanje mnogih s istom specifičnom naravi nije nikakva teškoća.

Ali kad o tome počnemo malo razmišljati, u neprilici smo kako takvo postojanje protumačiti, dapače, čini nam se da je to nemoguće. Pred nama se stvori misaoni blok nepropusnog svjetla (aporija): Sve su pojedinke isto, jer sve imaju istu savršenost i u isto vrijeme nisu isto, jer je svaka s tom savršenošću druga.

Skolastici na tri načina odgovaraju na to.

Mišljenje skolastika

Tomisti općenito misle na slijedeći način:

Bit stvari u svom pojmu ne uključuje pojedinke, ovu Ili onu pojedin-ku. Kad bi ona u svom pojmu uključivala određenu pojedin-ku, onda bi samo ta pojedinka mogla postojati s tom biti. Tako npr. ljudska narav u svom pojmu sadrži Petra. Kad bi ga sadržavala, gdje god bi se pojavio čovjek, tamo bi bio ostvaren i Petar.

Ali ljudska je narav sastavljena od materije i forme, od tijela i duše. Materija će pružiti traženi element koji će omogućiti umnožavanje (mul-

tiplicabilitatem) ljudske naravi. Dakako, to će biti *prva* materija, ona koja je počelo bića i dohvaća se samo metafizičkom refleksijom, a ne tijelo, koje je zapravo već formirana materija pa se osjetilima može zapažati.

Prva materija nije ničim opredijeljena za određenu formu bića. Ona može poslužiti kao materijalno počelo za svako materijalno biće, može se determinirati za bilo koju formu. U tom smislu ona je čista pasivna moć. Ali je ona i nešto supstancijalno i, kao takva, počelo je tjelesnosti (materijalnosti), koja u sebi ima sve ono što je tijelu vlastito i sve ono što materijalnom biću daje. Materijalnom biću potrebna je pak rasprostranjenost u prostoru i vremenu.

Na narav prve materije spada, dakle, obilježnje prostorom i vremenom (*signatio quantitate*). To je obilježnje konkretno i individualno pa je zato materija princip individualnosti u raznim materijalnim subjektima iste naravi. Dakako, da je to obilježnje u prvoj materiji samo na potencijalan način kao u supstancijalnom počelu. Forma ga ozbiljuje, a to se očituje akcidentom kao kvantitetom.¹ Suarez na deset stupaca odbacuje to mišljenje.- U te se razloge ovdje ne upuštamo.

Prema Skotu, »biti pojedinka« pridodaje subjektu nešto realno što mu ne pridolazi od naravi. Pojedinka, individuum »je stvaran modus različan od naravi«. Suarez se na različite načine bori protiv tog modusa različenog od naravi. Tako npr., da bi se modus mogao razlikovati od naravi, narav mora biti određena, a ne neodređena. Ako je narav određena bez modusa ne treba joj modus.²

Suarez misli da je netko individuum cijelom *svojom stvarnošću* (tota realitate sua). Individualnost se od specifične naravi razlikuje samo umskom razlikom. Individualnost je stvarno sadržana u naravi. Ali kako? »Na dva načina nešto može biti izvan biti: promatrajući stvari kakve su u sebi i promatrajući pojmove, koji dijele ono što u stvarnosti nije odijeljeno. Prema tome, što god je u stvarnosti izvan biti, mora se po naravi same stvari od nje razlikovati, inače ne bi u stvarnosti bilo izvan nje. Niječem da je individualna razlika, npr. između Petra i Pavla, izvan ljudske biti, koja u stvarnosti postoji. Zašto? Jer čovjek u stvarnosti (in re) ne postoji osim u Petru i Pavlu itd., i u svakom individualnost pripada biti čovjeka, ukoliko čovjek u Petru i Pavlu postoji. Reći ćeš: Iz toga slijedi da se čovjek u Petru i Pavlu bitno razlikuje ili da Petar i Pavao nemaju istu bit. Kažem da nemaju istu bit stvarno (realiter), ali da je imaju pojmovno ili drugim riječima da imaju sličnu narav.«³ U pojmu ljudske naravi nema, dakle, individualnosti, ali u ostvarenoj je ljudskoj naravi individualnost koja se samo pojmovno razlikuje od realizirane stvarne naravi.

¹ J. B. LÖTZ, *Ontologia*. Herder, Freiburg 1963, nn. 411–412, str. 226–227.

² SUAREZ, *Disp. met.*, 5, 3, 9–34.

³ Isto, 5, 3, 8–16.

* Isto, 5, 2, 32.

Ni Suarezovo mišljenje nije bez pitanja. Ako se u ostvarenoj ljudskoj naravi nalazi i individualnost od nje pojmovno različna, pita se kako se ta dva pojma o istoj stvarnosti, pojam naravi i pojam individualnosti, među sobom odnose? Da li pojam individualnosti nešto nadodaje pojmu ljudske naravi? Čini se da Suarez to tvrdi.¹ No, ako nadodaje, kako to da individualnost ne diferencira biti specifički nego samo numerički? Nije nemoguće Suarezovu drukčije shvatiti ili ga pokušati nadopuniti, u što ovdje formalno ne ulazimo. Naše mišljenje, koje ćemo odmah iznijeti, možda se s njegovim u biti slaže.

Nale mišljenje

Sigurno je da u apsolutnom pojmu stvorene naravi nije sadržana individualnost kao element koji bi spadao na njezin apsolutni sadržaj, kao što ni u apsolutnom pojmu linije nije sadržan pojam »biti najkraća crta«. Taj pojam najkraćega dobivamo tek *usporedbom* ravne linije s obzirom na *udaljenost* između dviju točaka. S obzirom na tu udaljenost, ravna je linija među svim mogućim crtama između tih dviju točaka nužno najkraća crta. To joj je vlastitost.

Isto tako, ako pojam naravi promatramo s obzirom na *individualnost općenito*, vidimo da je narav nužno individualna. Na nju spada da bude individualna, kao što na liniju spada da bude najkraća crta između dviju točaka. Dakle, narav je individualna snagom same sebe.

Još nešto otkrivamo pri tom promatranju naravi s obzirom na individualnost općenito. Otkrivamo da se ona, kad se ostvaruje, mora nužno ostvariti ovakva ili onakva, u ovom individuumu ili u onom. U svakom je pak takva na temelju same sebe. To je njezina vlastitost. Ona se mora izraziti u različitim individualnostima. Različite individualnosti njezino su vlastito lice. Ne treba da joj izvana nešto pridode da bi joj dalo individualnost Petra ili Pavla, kao što ne treba da liniji pridode nešto izvana da bi postala najkraćom crtom između dviju točaka ili kao što ne treba da ljudskoj naravi nešto pridode da bi bila stvorljiva (*creabilis*) u Adamu kao prvom individuumu, a rodljiva (*nascibilis*) u njegovim potomcima. Dovoljno je narav promatrati u odnosu prema individualnosti da bi se ta njezina vlastitost otkrila.

Prema ovome što smo rekli, »biti Petar« jedna je od vlastitosti ljudske naravi. Kažemo »jedna od vlastitosti«, jer svaki individuum u ljudskoj naravi druga je vlastitost.

No, pitamo se, kako je moguće da ista narav u odnosu prema istom (na Individualnost) ima više različitih vlastitosti? To je uvijek tako kada ono isto na što se nešto odnosi otvara više mogućnosti. Tako je *sexus* dvostruka mogućnost; mogućnost da budemo muško ili žensko.

¹ » SUAREZ, *De angelis*, 1, 15, 4; *Talis autem individua natura creata aliquid audit secundum rationem ipsi speciei, quod non est de essentia eius.*

Stoga, ako životinjsku narav stavimo u odnos prema seksusu, vidimo da joj je vlastito da se pojavi kao muško ili žensko. Muškost i ženskost njezine su vlastitosti. I individualnost (ovdje mislimo na relativnu individualnost) višestruka je mogućnost: mogućnost Petra, Pavla, Ivana itd. Ako ljudsku narav stavimo u odnos prema relativnoj individualnosti, njoj je vlastito da se na temelju svog apsolutnog sadržaja pojavi u Petru individualno takva, i tako redom u Pavlu, Ivanu i ostalima.

Dakako, da se u naravi, koja se tako raznoliko odnosi, mora nalaziti temelj za tu raznolikost. U životinjskoj naravi za raznolikost seksusa temelj je materijalnost. A što je temelj različitim individuima u istoj naravi? Za materijalne naravi, uključivši i ljudsku, možemo također reći da je to njihova materijalnost. No, da li samo za nju i je li to zadnji razlog njihove individualnosti? Mi bismo htjeli znati što je sa stvorenim naravima kao takvima, a ne samo s materijalnim. Tomisti se u tom pitanju razlikuju od Skota i Suarezza. Budući da u anđelima nema materije, koja je u materijalnim bićima, svaki je anđeo svoja vrsta.

Nama se čini da zadnji razlog mogućnosti mnogih individua u specifički istoj stvorenoj naravi treba smjestiti u *ograničenost* tih naravi, kao što se zadnji razlog »najveće kratkoće« među crtama između dviju točaka smješta u to što je linija ravna, dok su ostale crte, koje nisu linija, krive.

Svaka stvorena narav (*species*) jest participacija Božjeg bitka. Božje savršenosti, koja je neizmjerana. I budući da je Božja savršenost (ili Božji bitak), koji narav (*species*) participira, neizmjeran, nijedan individuum u toj naravi ne iscrpljuje Božji bitak pod onim vidikom pod kojim ga participira. Taj je bitak pod vidikom te naravi uvijek nanovo u drugim individuima drukčije ostvarljiv. Stoga je pojam naravi (*species*) koja bi se mogla ostvariti samo u jednom individuumu neprihvatljiv, jer je pod vidikom iste naravi Božji bitak neiscrpljiv. Stoga su mogući uvijek novi individui unutar iste naravi. Stvorena narav (*species*), naime, stavljena u odnos prema svome metafizičkom porijeklu neizmjernom Božjem bitku na temelju svoje stvorenosti kao participacije Božjega bitka, može se u individuima u beskraj umnožavati.®

Raznolikost individua u materijalnim naravima ostvaruje se i očituje također materijalnim elementima. U duhovnim naravima, element individualnosti može biti u većoj ili manjoj intenzivnosti duhovne forme. Tu mogućnost sv. Toma odbacuje bez dokaza, jer bi morao priznati da se i ljudske duše mogu razlikovati većim ili manjim intenzitetom, što bi bilo protiv njegova shvaćanja prve materije kao isključivog počela individual-

® Božja transcendencija temelji transcendenciju naravi nad individuima. Stoga K. Rahner može govoriti o Božjoj transcendenciji kao uvjetu apstrahiranja naravi od individua.

® Sv. TOMA, *Summa th.* I, 50, 4, ad 2. — Posebno naglašavamo da individuom o kojem se govori u članku nije isto što i supozit. Individuum isključuje priopćivost univerzalne naravi, a nipošto priopćivost kao takvu npr. ne onu u hipostatskoj uniji. J. B. LÖTZ, *Nav. dj.*, str. 225.

Zaključak.

Zašto je moguće više pojedinki s istom naravi? Razlog multiplikabilnosti jedne naravi tomisti vide u materiji koja je, kao supstancijalno počelo materijalnih bića, obilježena određenom kvantitetom (*signatio quantitate*). Ta se, naime, materija daje multiplicirati u beskraj. Prema Skotu, individuum je stvaran modus različan od naravi. Ti se modusi mogu umnožavati. Prema Suarezu, individualnost je stvarno sadržana u naravi. Iz toga bi slijedilo da pojam (ostvarene) naravi u sebi sadrži različitost subjekata, njihovu mnogobrojnost.

Prema našem mišljenju, u apsolutnom pojmu naravi nije sadržana individualnost kao element koji bi spadao na njezin apsolutni sadržaj. Ipak Individualnost je stvorenoj naravi kao njezina vlastitost, koja se dobiva stavljanjem naravi u odnos prema mogućim subjektima, kao što se pojam »najkraćega« dobiva usporedbom ravne linije s drugim linijama između istih dviju točaka. Razlog dakle multiplikabilnosti stvorene naravi treba gledati u samoj naravi, ali ne u njezinu apsolutnom sadržaju, nego u njezinoj mogućnosti pojavljivanja u raznim subjektima na temelju nje same, njezina apsolutnog sadržaja.

WARUM SIND MEHRERE INDIVIDUEN DERSELBEN NATUR MÖGLICH?

Zusammenfassung

Warum sind mehrere Individuen derselben Natur möglich? Den Grund der Multiplikabilität der einen Natur sehen die Thomisten in der Materie, die als substanzielles Prinzip materieller Wesen quantitativ bestimmt ist (*quantitate signata*). Solche Materie lässt sich endlos vervielfältigen. Nach der scotistischen Lehre ist das Einzelne ein realer Modus von der Natur verschieden. Diese Modi lassen sich auch vervielfältigen. Suarez sieht endlich die Individualität in der Natur selbst enthalten. Daraus würde sich ergeben, dass der Begriff der (verwirklichten) Natur die Verschiedenheit der Subjekte d. h. ihre Vielheit in sich enthält.

Dem Verfasser des Artikels zufolge ist die Individualität im absoluten Naturbegriff nicht als Element seines absoluten Gehaltes enthalten. Die Individualität ist jedoch für die geschaffene Natur so etwas wie ihre Eigenschaft (*proprium*), die durch die in Beziehung Setzung der Natur zu ihren möglichen Subjekten gewonnen wird, genauso wie man zum Begriff der »kürzesten« Linie durch das Vergleichen der geraden Linie mit anderen Linien zwischen zwei Punkten kommt. Den Grund der Multiplikabilität in der geschaffenen Natur soll man also in der Natur selbst sehen, nicht aber in ihrem absoluten Gehalt sondern in ihrer Möglichkeit, in verschiedenen Subjekten auf Grund ihrer selbst und ihres absoluten Gehaltes sich zu verwirklichen.